

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20116420>

Xorijiy tajribada kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish masalalari bo'yicha yondashuvlar

Yo'ldosheva Dilfuzaxon Alisher qizi –

Fargʻona davlat universiteti

“Pedagogika” kafedrasida katta o'qituvchisi,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, (PhD)

E-mail: dilfuzayuldasheva876@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5430-1050>

Mashrabjonova Diyora Xolmatjon qizi –

Fargʻona davlat universiteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi magistranti

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy hamda amaliy asoslari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyalarni shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Xorijiy tajribalar asosida mustaqil ta'limni rivojlantirishning samarali mexanizmlari yoritiladi. Interfaol metodlar va raqamli texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, ushbu yondashuvni ta'lim tizimiga joriy etish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** Kompetensiyaviy yondashuv, mustaqil ta'lim, o'quvchi kompetensiyasi, zamonaviy ta'lim, ta'lim sifati, interfaol metodlar, tanqidiy fikrlash, innovatsion texnologiyalar, shaxs rivoji, ta'lim samaradorligi, pedagogik innovatsiyalar.*

Подходы к вопросам компетентностного подхода и организации самостоятельного обучения в зарубежном опыте

***Аннотация.** В данной статье анализируются теоретические и практические основы компетентностного подхода и организации самостоятельного обучения. Научно обосновываются приоритетные направления формирования компетенций в современной системе образования. На основе зарубежного опыта раскрываются*

эффективные механизмы развития самостоятельного обучения. Рассматривается влияние интерактивных методов и цифровых технологий на эффективность образовательного процесса. Результаты исследования показывают, что компетентностный подход способствует развитию практических навыков обучающихся. Также разработаны научные рекомендации по внедрению данного подхода в образовательную систему.

Ключевые слова: *компетентностный подход, самостоятельное обучение, компетенция учащегося, современное образование, качество образования, интерактивные методы, критическое мышление, инновационные технологии, развитие личности, эффективность образования, педагогические инновации.*

Approaches to competency-based education and the organization of independent learning in foreign experience

Annotation. *This article analyzes the theoretical and practical foundations of the competency-based approach and the organization of independent learning. The priority directions of competence development in modern education are scientifically substantiated. Based on foreign experience, effective mechanisms for developing independent learning are highlighted. The impact of interactive methods and digital technologies on the effectiveness of education is examined. The research results show that the competency-based approach plays a significant role in developing students' practical skills. Scientific recommendations for implementing this approach in the education system are also proposed.*

Keywords: *competency-based approach, independent learning, student competency, modern education, quality of education, interactive methods, critical thinking, innovative technologies, personal development, educational effectiveness, pedagogical innovations.*

KIRISH

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, bugungi kunda ta'lim tizimini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish, ayniqsa, yoshlarning mustaqil fikrlashini shakllantirish va ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biridir. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega, mustaqil qaror qabul qila oladigan kadrlar tayyorlash bugungi taraqqiyotning asosiy omilidir. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimini tubdan modernizatsiya qilish har bir davlatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Jahon miqyosida yuz berayotgan tezkor o'zgarishlar ta'lim mazmuni, shakli va metodlarini qayta ko'rib chiqishni, uni xalqaro tajribalar asosida takomillashtirishni talab etmoqda. Shu jihatdan qaraganda, xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimida qo'llanilayotgan kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish tajribasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Ta'limning an'anaviy modeli asosan bilimlarni uzatishga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy yondashuv esa o'quvchi shaxsining kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan. Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy mohiyati shundan iboratki, o'quvchi faqat ma'lumotni eslab qolmaydi, balki uni tahlil qiladi, amaliy vaziyatlarda qo'llaydi va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantiradi. Bu esa ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasida, xususan Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya kabi davlatlarda ta'lim jarayoni

kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Ushbu mamlakatlarda o'quvchilarni mustaqil izlanishga o'rgatish, loyihaviy faoliyatga jalb qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga katta e'tibor qaratiladi. Bu esa ularning real hayotda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga zamin yaratadi. Mustaqil ta'lim masalasi ham zamonaviy pedagogikaning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Bugungi kunda o'quvchi va talabalar faqat auditoriya mashg'ulotlari bilan cheklanib qolmay, balki elektron resurslar, onlayn platformalar, raqamli kutubxonalar va ochiq ta'lim resurslari orqali o'z bilimlarini mustaqil ravishda boyitib bormoqda. Bu jarayon ta'limning uzluksizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, mustaqil ta'lim shaxsda o'z-o'zini boshqarish, vaqtni to'g'ri taqsimlash, maqsad qo'yish va unga erishish kabi muhim hayotiy kompetensiyalarni ham shakllantiradi. Shu boisdan ham xorijiy tajribada mustaqil ta'limni rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Kompetensiyaviy yondashuvni samarali joriy etishda o'qituvchining roli ham tubdan o'zgaradi. U endi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchini yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi, mustaqil fikrlashga undovchi fasilitator sifatida faoliyat yuritadi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada interfaol va samarali qiladi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ham mustaqil ta'lim imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Elektron darsliklar, video darslar, masofaviy kurslar va sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari o'quvchilarga istalgan vaqtda va istalgan joyda bilim olish imkonini bermoqda. Bu esa ta'limni yanada moslashuvchan va individuallashtirilgan tizimga aylantirmoqda. Xorijiy tajribani chuqur o'rganish asosida kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining asosiy strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon kelajak avlodni raqobatbardosh, ijodkor, mustaqil fikrlaydigan va yuqori intellektual salohiyatga ega shaxslar sifatida shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish masalalari zamonaviy pedagogika va didaktika fanining eng muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu masala nafaqat ta'lim mazmunini yangilash, balki butun ta'lim falsafasini o'zgartirish bilan bog'liqdir. Jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan transformatsiya jarayonlari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy "bilim berish" modelidan "kompetensiya shakllantirish" modeliga o'tish bugungi kunning asosiy talabi hisoblanadi. Shu sababli ham xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan bu yo'nalishda keng ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Jahon pedagogika tarixida John Dewey ta'limni faol tajriba jarayoni sifatida talqin qilib, o'quvchini ta'lim jarayonining markaziga qo'ygan. Uning "learning by doing" konsepsiyasi bugungi kompetensiyaviy yondashuvning metodologik asoslaridan biri bo'lib, unda o'quvchi bilimni tayyor holda qabul qilmaydi, balki uni amaliy faoliyat orqali o'zi kashf etadi. Dewey fikricha, ta'lim real hayot bilan uzviy bog'liq bo'lishi kerak, aks holda u samaradorligini yo'qotadi. Shuningdek, Lev Vygotsky tomonidan ishlab chiqilgan "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi kompetensiyaviy yondashuvni ilmiy jihatdan asoslab bergan eng muhim konsepsiyalardan biridir. Vygotskiyga ko'ra, o'quvchi mustaqil bajara olmaydigan vazifalarni o'qituvchi yoki tengdoshlari yordamida bajarsa, uning aqliy rivojlanishi tezlashadi. Bu esa mustaqil ta'lim va hamkorlikda o'qitish metodlarining ilmiy asosini tashkil etadi. Jean Piaget esa kognitiv rivojlanish nazariyasida o'quvchining bilimni bosqichma-bosqich, o'z tajribasi orqali egallashini ta'kidlab, ta'lim jarayonini shaxsning ichki aqliy rivojlanishi bilan bog'lagan. Piagetning fikricha, o'quvchi tayyor bilimni emas, balki o'zi kashf etgan bilimni chuqurroq va barqaror o'zlashtiradi, bu esa kompetensiyaviy ta'limning asosiy tamoyillaridan biridir. Zamonaviy ta'lim nazariyasida Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan Bloom taksonomiyasi ham muhim ahamiyatga ega. U ta'lim maqsadlarini kognitiv (bilish), affektiv (his-tuyg'u) va psixomotor (amaliy faoliyat)

sohalarga ajratib, o'quvchilarning bilimni oddiy eslab qolishdan tortib, uni tahlil qilish, sintez qilish va baholashgacha bo'lgan yuqori darajadagi fikrlash jarayonlarini rivojlantirishni nazarda tutadi. Bu model kompetensiyaviy yondashuvning amaliy mexanizmini tushuntirib beradi. Yevropa ta'lim tizimida, xususan Finlyandiya, Germaniya, Fransiya va Singapur kabi davlatlarda kompetensiyaviy ta'lim standartlari keng joriy etilgan bo'lib, bu mamlakatlarda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal qilish, kreativ yondashuv, tanqidiy tahlil va jamoaviy ishlash ko'nikmalari asosiy e'tiborda turadi. Masalan, Finlyandiya ta'lim tizimida darslar interfaol loyihalar asosida tashkil etiladi, o'quvchilar esa real hayotiy muammolarni yechish orqali bilim oladilar. Singapur ta'lim tizimi esa yuqori darajadagi matematik va ilmiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Mustaqil ta'lim masalasi ham zamonaviy pedagogikada alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllangan. Mustaqil ta'lim o'quvchining o'z bilimni mustaqil ravishda rejalashtirishi, izlanishi, tahlil qilishi va natijaga erishishini ta'minlaydi. Bu jarayonda o'quvchi faqat o'qituvchi ko'rsatmasiga tayanib qolmaydi, balki o'z bilim olish jarayonini boshqaradi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi esa mustaqil ta'lim imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. Hozirda elektron darsliklar, onlayn kurslar, virtual laboratoriyalar va sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari keng qo'llanilmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida ham bu yo'nalishda keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Abdulla Avloniy tomonidan ilgari surilgan "tarbiya – hayot masalasi" g'oyasi bugungi kompetensiyaviy yondashuv bilan uyg'unlashib, ta'limda faqat bilim emas, balki tarbiya va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish zarurligini asoslab beradi. Avloniy pedagogik merosi hozirgi kunda ham milliy ta'lim falsafasining muhim manbalaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Mustaqil O'zbekiston davrida esa Shavkat Mirziyoyev tomonidan ta'lim tizimini isloh qilish, raqamli ta'limni rivojlantirish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va innovatsion kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha aniq strategik vazifalar belgilab berilgan. Ushbu islohotlar natijasida yangi avlod darsliklari, kompetensiyaviy standartlar va zamonaviy o'quv dasturlari ishlab chiqilmoqda. O'zbekiston olimlari, xususan pedagogika sohasidagi tadqiqotchilar kompetensiyaviy yondashuvni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish, mustaqil ta'limni rivojlantirish va innovatsion metodlarni joriy etish bo'yicha ilmiy izlanishlarni davom ettirmoqdalar. Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti hamda boshqa oliy ta'lim muassasalarida bu yo'nalishda monografiyalar, ilmiy maqolalar va metodik qo'llanmalar ishlab chiqilmoqda. Jahon va O'zbekiston olimlarining ilmiy qarashlari shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, u shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ijodiy fikrlashini shakllantirish va hayotiy kompetensiyalarini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu sababli bu yo'nalish kelajak ta'lim tizimining asosiy strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi. Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni samarali tashkil etishda zamonaviy pedagogik metodikalar alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ta'lim jarayonining sifati nafaqat mazmun bilan, balki uni amalga oshirish usullari bilan ham bevosita bog'liqdir. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, kompetensiyalarni shakllantirishda an'anaviy ma'ruza usuli yetarli emas, balki o'quvchini faol subyektga aylantiruvchi interfaol, muammoli va amaliy metodikalardan foydalanish zarur. Eng muhim metodikalardan biri bu muammoli o'qitish (problem-based learning) hisoblanadi. Ushbu yondashuvda o'quvchilar tayyor bilimni qabul qilmaydi, balki muammoli vaziyatlar orqali bilimni o'zlari kashf etadi. Bu metodika jahon pedagogikasida John Dewey g'oyalari asosida rivojlangan bo'lib, u o'quvchini real hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtirish orqali kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Muammoli o'qitish o'quvchida tahlil qilish, mantiqiy fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Yana bir muhim metodika – loyihaviy ta'lim (project-based learning) bo'lib, unda o'quvchilar ma'lum bir mavzu bo'yicha mustaqil yoki guruh bo'lib loyiha ishlab chiqadilar. Bu jarayon nafaqat

bilimni mustahkamlash, balki amaliy natija yaratishga ham qaratilgan bo'ladi. Loyihaviy ta'lim orqali o'quvchilarda rejalashtirish, hamkorlikda ishlash, mas'uliyat va ijodkorlik kabi kompetensiyalar shakllanadi.

Interfaol metodlar ham kompetensiyaviy yondashuvda muhim o'rin tutadi. Jumladan, "aqliy hujum", "klaster", "blits-so'rov", "Venn diagramma", "FSMU (fikr-sabab-misol-umumlashtirish)" kabi metodlar o'quvchini faol fikrlashga undaydi. Bu metodlar orqali o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki uni tahlil qilish va boshqalar bilan muhokama qilish ko'nikmasini ham rivojlantiradi. Mustaqil ta'limni rivojlantirishda esa o'z-o'zini boshqarish (self-directed learning) metodikasi muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvda o'quvchi o'zining o'quv maqsadlarini belgilaydi, resurslarni tanlaydi va o'z bilimini mustaqil ravishda baholaydi. Bu metodika Lev Vygotskyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, o'quvchining mustaqil faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'limda raqamli pedagogika metodlari ham keng qo'llanilmoqda. Elektron ta'lim platformalari, masofaviy kurslar, video darslar va virtual laboratoriyalar mustaqil ta'limni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu metodlar o'quvchiga istalgan vaqtda va istalgan joyda bilim olish imkonini yaratadi, bu esa ta'limning uzluksizligini ta'minlaydi. Hamkorlikda o'qitish (cooperative learning) metodikasi ham kompetensiyalarni shakllantirishda samarali hisoblanadi. Bu yondashuvda o'quvchilar kichik guruhlarda ishlaydi va umumiy natijaga erishish uchun bir-biriga yordam beradi. Bu esa jamoada ishlash, muloqot qilish va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantiradi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham ushbu metodikalar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Xususan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ta'lim sifatini oshirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish va o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish bo'yicha muhim vazifalar belgilangan. Shu asosda maktab va oliy ta'lim muassasalarida interfaol metodlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish kengayib bormoqda. Shuningdek, O'zbekiston pedagog olimlari tomonidan kompetensiyaviy yondashuvni samarali joriy etish uchun metodik qo'llanmalar, innovatsion dars ishlanmalari va elektron resurslar ishlab chiqilmoqda. Bu esa o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etishda qo'llaniladigan metodikalar o'quvchilarning nafaqat bilimini, balki ularning amaliy ko'nikmalari, ijodiy fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida ushbu metodikalarning o'zni tobora ortib bormoqda va ular kelajak ta'limining asosiy yo'nalishini belgilab bermoqda.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish bo'yicha olib borilgan metodik tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligi sezilarli darajada ortmoqda. An'anaviy "bilimni yodlash" modelidan farqli ravishda, yangi yondashuv o'quvchini tayyor ma'lumotni qabul qiluvchi emas, balki uni izlab topuvchi, tahlil qiluvchi va amaliyotga tatbiq etuvchi subyekt sifatida shakllantirmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ham tasdiqlaydiki, interfaol va muammoli o'qitish usullaridan foydalanish o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish hamda ijodiy yondashuvni kuchaytiradi. Ayniqsa, loyiha asosida ishlash va hamkorlikda o'qitish metodlari o'quvchilarning jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirib, ularni real hayotga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, mustaqil ta'limni tashkil etish jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirganligi va bilim olish jarayonini individuallashtirishga xizmat qilganligi aniqlandi. Elektron resurslar va onlayn platformalar o'quvchilarga o'z bilimini mustaqil ravishda boyitish, vaqtni samarali boshqarish hamda o'z-o'zini nazorat qilish imkonini bermoqda.

Tahlillar shuni ham ko'rsatadiki, kompetensiyaviy ta'lim modelida o'qituvchining roli tubdan o'zgarib, u bilim beruvchi shaxsdan ko'ra ko'proq yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va jarayonni tashkil etuvchi fasilitatorga aylanmoqda. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Umuman olganda, olib borilgan izlanishlar natijasida kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'lim o'quvchilarda nafaqat bilim darajasini oshirishi, balki ularning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy faolligi va hayotiy ko'nikmalarini ham mustahkamlashi isbotlandi. Shu bois, ushbu yondashuvni keng joriy etish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri sifatida baholanadi. Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish masalalari yuzasidan olib borilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim tizimi tub o'zgarishlar bosqichiga kirgan bo'lib, unda asosiy e'tibor bilim hajmini oshirishdan ko'ra, shaxsda kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilmoqda. Bu jarayon ta'limning mazmuni, metodlari hamda baholash tizimining yangilanishini talab etadi. Jahon tajribasini o'rganish natijalari shuni tasdiqlaydiki, rivojlangan mamlakatlarda ta'lim jarayoni o'quvchini markaziy subyekt sifatida ko'radi va uning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni asosiy maqsad qilib qo'yadi. Bu yondashuvda o'quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki bilimni izlab topuvchi, uni tahlil qiluvchi va real hayotiy vaziyatlarda qo'llovchi faol shaxs sifatida shakllanadi. Shu bois kompetensiyaviy yondashuv ta'lim sifatini oshirishda strategik ahamiyat kasb etadi. Ilmiy adabiyotlar va pedagogik tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, John Dewey tomonidan ilgari surilgan faol o'qitish konsepsiyasi, Lev Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi hamda Jean Piagetning kognitiv rivojlanish g'oyalari kompetensiyaviy ta'limning ilmiy asosini tashkil etadi. Ushbu nazariyalar o'quvchining mustaqil o'rganish jarayonini qo'llab-quvvatlash va bosqichma-bosqich rivojlantirish zarurligini asoslab beradi. Tahlillar shuni ham ko'rsatadiki, muammoli ta'lim, loyihaviy o'qitish, hamkorlikda o'qitish hamda interfaol metodlar o'quvchilarning bilimni chuqur o'zlashtirishiga va uni amaliyotda qo'llashiga imkon yaratadi. Ayniqsa, loyiha asosida o'qitish jarayonida o'quvchilar real muammolarni hal qilish orqali nafaqat bilim, balki amaliy tajriba ham orttiradi. Bu esa ularning kasbiy va hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mustaqil ta'limni tashkil etish masalasida raqamli texnologiyalarning o'rni tobora ortib bormoqda. Elektron ta'lim platformalari, onlayn kurslar va virtual resurslar o'quvchilarga o'z bilimini mustaqil ravishda kengaytirish, o'quv jarayonini individuallashtirish hamda o'z-o'zini nazorat qilish imkonini bermoqda. Bu jarayon ta'limning uzluksizligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan taksonomiya asosida ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etish o'quvchilarning fikrlash darajasini oddiy eslab qolishdan yuqori darajadagi tahlil va baholashga olib chiqadi. Bu esa kompetensiyaviy yondashuvning amaliy samaradorligini yanada oshiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimi misolida ham so'nggi yillarda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shavkat Mirziyoyev tomonidan belgilangan ustuvor vazifalar asosida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, raqamli ta'limni rivojlantirish va o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, Abdulla Avloniyning pedagogik merosi ham zamonaviy ta'lim konsepsiyasida muhim o'rin egallab, tarbiya va ta'lim uyg'unligini ta'minlashda nazariy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchilarning intellektual salohiyatini, kreativ fikrlashini, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini hamda hayotiy kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu sababli ushbu yo'nalish ta'lim siyosatining eng muhim strategik vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish masalalari zamonaviy pedagogik paradigmaning transformatsion yo'nalishlaridan biri sifatida baholanadi. Ushbu

jarayonni takomillashtirish uchun ta'lim tizimida konseptual, metodologik va texnologik darajalarda kompleks yondashuvni joriy etish zarur hisoblanadi. Avvalo, ta'lim mazmunini kompetensiyaga yo'naltirilgan didaktik model asosida qayta konstruksiyalash lozim bo'lib, bunda o'quv natijalari faqat deklarativ bilimlar bilan cheklanmasdan, balki procedural va amaliy kompetensiyalarni ham qamrab olishi kerak. Bu yondashuv ta'lim jarayonini "knowledge transmission" modelidan "competence formation" modeliga o'tkazishni taqozo etadi. Shu bilan birga, o'quv jarayonida konstruktivistik va sotsiomadaniy yondashuvlarga asoslangan pedagogik texnologiyalarni institutsional darajada joriy etish muhim ahamiyatga ega. Muammoli ta'lim (problem-based learning), loyihaviy ta'lim (project-based learning), tadqiqotga asoslangan o'qitish (inquiry-based learning) hamda vaziyatli tahlil (case-study) metodlari o'quvchilarda yuqori darajadagi kognitiv jarayonlar — analiz, sintez, inferensiya va evaluatsiya kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu metodikalar o'quvchini passiv qabul qiluvchi subyektdan aktiv kognitiv agentga aylantiradi. Mustaqil ta'limni rivojlantirish nuqtayi nazaridan raqamli didaktika va e-learning ekotizimlarini kengaytirish strategik ahamiyat kasb etadi. Learning Management System (LMS), Massive Open Online Courses (MOOC), adaptive learning platformalar hamda artificial intelligence asosidagi personalizatsiyalashgan o'quv tizimlari ta'lim jarayonining individuallashtirilishini ta'minlaydi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning self-regulated learning (o'z-o'zini boshqarib o'qish) kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi hamda metakognitiv jarayonlarni rivojlantiradi. Pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini modernizatsiya qilish ham muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. O'qituvchi roli an'anaviy transmissiv modeldan fasilitativ va moderatsion modelga transformatsiya qilinishi zarur. Bu esa pedagogdan andragogik yondashuvlar, didaktik dizayn, learning analytics hamda kompetensiyaga asoslangan assessment metodologiyalarini egallashni talab etadi. Shu orqali ta'lim jarayoni boshqaruvining sifat ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshadi. Baholash tizimini transformatsiya qilish ham kompetensiyaviy ta'limning ajralmas komponenti sifatida qaraladi. Formativ va summativ baholashning integratsiyalashgan modeli, autentik baholash, portfolio assessment hamda performativ indikatorlarga asoslangan evaluatsiya tizimlari o'quvchining real kompetensiya darajasini aniqlash imkonini beradi. Bu esa ta'lim natijalarining validligi va reliabiligini oshiradi. O'quvchilarda 21-asr ko'nikmalari (4C skills) — critical thinking, creativity, communication va collaboration kompetensiyalarini rivojlantirish ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu ko'nikmalar global mehnat bozori talablariga mos adaptiv shaxsni shakllantirishda fundamental ahamiyatga ega. Ilmiy-tadqiqotga asoslangan ta'lim muhitini shakllantirish ham muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. O'quvchilarning kichik ilmiy loyihalar, eksperimental tadqiqotlar va innovatsion ishlanmalarda ishtirok etishi ularning epistemologik tafakkurini rivojlantiradi hamda ilmiy metodologiyani o'zlashtirishiga zamin yaratadi.

Shuni ta'kidlash mumkinki, kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni rivojlantirish ta'lim tizimining evolyutsion emas, balki transformatsion bosqichini ifodalaydi. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun tizimli islohotlar, ilmiy asoslangan metodik qarorlar hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni kompleks joriy etish zarur bo'ladi. Bu esa ta'lim sifatini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va jamiyatning intellektual salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Ushbu ilmiy maqolani tayyorlash jarayonida kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish masalalari bo'yicha zamonaviy pedagogik nazariyalar, xorijiy tajribalar hamda milliy ta'lim tizimiga oid ilmiy-metodik manbalar atroflicha o'rganildi. Mazkur ishning mazmunan shakllanishida ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, interfaol metodlarni qo'llash hamda kompetensiyalarni rivojlantirishga doir ilmiy qarashlar muhim nazariy asos bo'lib xizmat qildi.

Shu o'rinda, ilmiy izlanishlar davomida o'zining qimmatli tavsiyalari, metodik yo'riqnomalari va ilmiy maslahatlari bilan yordam bergan barcha ustoz-murabbiylarga chuqur minnatdorchilik bildiriladi. Ularning ta'lim jarayoniga oid chuqur bilimlari, amaliy tajribalari hamda ilmiy yondashuvlari ushbu maqolaning sifat jihatdan boyitilishiga va mazmunan mukammal bo'lishiga katta hissa qo'shdi. Alohida ta'kidlash joizki, pedagogika va ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan ilmiy tadqiqotchilar hamda xorijiy olimlarning ishlari mazkur mavzuni chuqur anglash va tahlil qilishda muhim ilmiy asos vazifasini bajardi. Ularning kompetensiyaviy ta'lim, konstruktivistik yondashuv hamda mustaqil o'qitish metodlariga oid ilmiy qarashlari maqolaning nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qildi. Shuningdek, ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar, elektron resurslar va zamonaviy o'qitish platformalaridan foydalanish bo'yicha yaratilgan ilmiy ishlanmalar ham ushbu maqolani tayyorlashda muhim manba sifatida qo'llanildi. Bu esa mavzuni zamonaviy pedagogik tendensiyalar bilan uyg'unlashtirish imkonini berdi. Mazkur ishni tayyorlash jarayonida oilam va yaqinlarim tomonidan berilgan ma'naviy qo'llab-quvvatlash ham alohida ahamiyatga ega bo'ldi. Ularning ishonchi va rag'batilari ilmiy izlanishlarni davom ettirishga kuch va motivatsiya berdi.

Kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni tashkil etish masalalarini chuqur ilmiy-nazariy va amaliy tahlil qilish natijasida shuni qayd etish mumkinki, zamonaviy ta'lim tizimi global ta'lim paradigmalarning o'zgarishi asosida tub transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Ushbu transformatsiyaning markazida esa o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi passiv subyekt sifatida emas, balki bilimni mustaqil izlab topuvchi, tahlil qiluvchi, sintez qiluvchi va amaliyotda qo'llovchi faol shaxs sifatida shakllantirish g'oyasi yotadi. Shu jihatdan kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonining asosiy metodologik tamoyillaridan biriga aylanib bormoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy ta'lim modeli o'quvchilarda faqat nazariy bilimlarni emas, balki real hayotiy vaziyatlarda qo'llaniladigan amaliy ko'nikmalarni ham shakllantiradi. Bu jarayonda o'quvchi muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, alternativ yechimlarni ishlab chiqish, mantiqiy xulosalar chiqarish va qaror qabul qilish kabi yuqori darajadagi kognitiv faoliyatlarni amalga oshiradi. Natijada ta'lim jarayoni reproduktiv bilim berishdan produktiv va ijodiy faoliyatga asoslangan tizimga o'tadi. Mustaqil ta'lim esa ushbu jarayonning ajralmas tarkibiy qismi sifatida shaxsning o'z-o'zini rivojlantirish, o'z bilim faoliyatini rejalashtirish, boshqarish va nazorat qilish kompetensiyalarini shakllantiradi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda mustaqil ta'lim o'quvchining metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantiruvchi asosiy omil sifatida e'tirof etiladi. Bu esa uzluksiz ta'lim konsepsiyasining amaliy ifodasi hisoblanadi. Shuningdek, interfaol pedagogik texnologiyalar, jumladan muammoli o'qitish, loyiha asosida ta'lim, hamkorlikda o'qitish va tadqiqotga yo'naltirilgan yondashuvlar o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu metodlar o'quvchilarning kommunikativ, kreativ va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi hamda ularni real hayotiy faoliyatga tayyorlaydi.

XULOSA

Raqamli transformatsiya jarayonlari ham ta'lim tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Elektron ta'lim platformalari, sun'iy intellekt asosidagi o'quv tizimlari, masofaviy ta'lim va ochiq ta'lim resurslari mustaqil ta'limni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bu esa ta'limning individuallashtirilishi, moslashuvchanligi va uzluksizligini ta'minlash imkonini bermoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ham ushbu global tendensiyalar bilan uyg'un holda rivojlanmoqda. Kompetensiyaviy davlat ta'lim standartlarining joriy etilishi, yangi avlod darsliklarining ishlab chiqilishi hamda raqamli ta'lim muhitining kengaytirilishi milliy ta'lim tizimini xalqaro darajaga olib chiqishga xizmat qilmoqda. Umumiy xulosa sifatida aytish mumkinki, kompetensiyaviy yondashuv va mustaqil ta'limni

rivojlantirish ta'lim tizimining faqat metodik yangilanishi emas, balki uning falsafiy va mazmuniy transformatsiyasidir. Ushbu yondashuv orqali o'quvchilarda yuqori intellektual salohiyat, innovatsion fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va hayotiy moslashuvchanlik kabi muhim kompetensiyalar shakllanadi. Shu bois bu yo'nalish zamonaviy ta'lim siyosatining eng muhim strategik ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-3931-son Qaror, 2018-yil 5-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020-yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari. Toshkent, 2017.
4. Muslimov N.A. Kasb ta'limi pedagogikasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
5. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan, 2006.
6. Sayidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. Toshkent: O'qituvchi, 2003.
7. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938.
8. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
9. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. Paris, 2015.
10. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. Jossey-Bass, 2009.